

Ekonomistit palkansaajan asialla

– Eugen Koevin (AKAVA),
Olli Kosken (SAK) ja
Ralf Sundin (STTK) haastattelu

Vanha vitsi on, että jos kysyt kolmelta ekonomistilta, niin saat neljä eri mielipidettä. Tämä ei kuitenkaan näytä pätevän palkansaajien kolmen keskusjärjestön pääekonomisteihin.

Heikki Taimio
Erikoistutkija
Palkansaajien tutkimuslaitos
heikki.taimio@labour.fi

Haastattelu on tehty 27.1.2011

Ensimmäinen kysymykseni on historiallinen. Ammattiyhdistysliike on tietysti aina ajanut jäsentensä asiaa palkkojen ja työehtojen suhteen, mutta Suomessa työehtosopimusneuvotteluihin on yleensä tullut mukaan myös val-

tio. Tulopolitiikassa ja kolmikannassa on ollut kaksi suurta jaksoa. Tässä 1990-luvun alun lama oli vedenjakaja: sitä ennen valtion kanssa sovittiin sosiaalipaketeista, mutta sen jälkeen tilalle tulivat paitsi palkkamaltili niin myös veronkevennykset, joilla tähdättiin palkansaajien ostovoiman lisäämiseen. Miten tässä näin pääsi käymään?

Sund: Se kaikei johtui aika pitkälle siitä, että haluttiin tehdä tilaa kilpailukykyfilosofialle. Se, että verotuksella turvataan ostovoiman kasvu, vähentää palkkapaineita, joka palvelee kilpailukykyä. Kyllä siinä tällainen trendimuutos tapahtui. Mutta tähän on luonnolliset selitykset. Ei se ole mikään katala juoni, vaan kyllä siinä olivat järkevät syyt taustalla. Se on vähän hassua, koska kun nyt kysytään ihmisiltä heidän mieltymyksiään, niin laatutekijät korostuvat ja rahatekijät ovat painumassa vähemmälle. Olemmeko me seuranneet ikään kuin väärää tähteä tässä jäsenistöä ajatellen?

Koski: Kyllä minun mielestäni laatuasioita oli edelleenkin jonkin verran tulopolitiikan loppuaikana – muutosturva varmaan sellaisena useimpien mielessä mutta myös muita asioita. Kai tässä suhdanne myös vaikuttaa. On kysymys myös suhdannepolitiikasta ja valtiontalouden tilanteesta. Laman jälkeen meillä oli kiristetty verotusta merkittävästi, ja sitä olikin tarve alentaa. Silloin se oli järkevää ja otollista kytkeä tulopoliittisiin ratkaisuihin niin, että saatiin samalla parannettua kil-

Tapahtuiko muutos työmarkkinaosapuolten voimasuhteissa?

pailukykyä. Toisaalta nähtiin yleisesti, että hyvinvointivaltion ekspansion aika on ohi ja valtaviin sosiaalipaketteihin ei ollut mahdollisuutta. Minusta suhdanne selittää aika paljon.

Koiv: Minä näkisin mieluummin niin, että veropolitiikka on niiden vanhojen sosiaalipakettien päällä. Oikeastaan jos ajatellaan, mitä tällä kaudella on tapahtunut, niin Olli mainitsi muutosturvan, mutta tuli myös eläkeuudistus, joka neuvoteltiin 1990-luvun lopulla ja tuli voimaan 2005. Sitten meillä uudistettiin sosiaaliturvan rahoitusta aika perusteellisesti. Myös vanhempainetuksien uudistus toteutettiin muutama vuosi sitten. Sosiaalitulo oli ehkä viimeinen. Eli näitä on ollut koko ajan kyllä mukana, mutta niiden päälle tuli veropolitiikka. Tosiaan se filosofia meni niin, että niin palkansaajille, valtiolle kuin työnantajillekin ei ole kysymys, että saa ison palkankorotuksen vaan että saa lisää ostovoimaa. Valtion puolesta on myös kysymys, että verokeräytymä on veronmaksajien määrä kertaa verorasitus, ja tällä logiikalla edettiin siten aika pitkälle.

1990-luvun lamaan liittyi funktionaalisen tulonjaon muutos palkansaajilta yritysten ja pääomatulojen suuntaan. Onko tässä kuitenkin ollut kysymys myös jonkinlaisesta perustavanlaatuisesta voimasuhteen muutoksesta työnantajien ja palkansaajien välillä?

Koski: Tuo on aika suosittu selitys, mutta työllisyyden heikentyminen selittää aika paljon lamanaikaista heikenty-

mistä, ja sitten ovat kaikki teknologiset muutokset ym. Ei tehty hirveän matalia palkkaratkaisuja, sillä Tukuseton raporteissahan¹ on todistettu joka kerta, että Suomessa palkat ovat nousseet vähintään samaan tahtiin kuin euroalueella, ja yleensä on sanottu, että ne ovat nousseet nopeammin. Minä näkisin kyllä teknologisen muutoksen ja työllisyystilanteen tärkeämpinä selittäjinä.

Koiv: Olen aika paljon samaa mieltä. Meillä oli sillä tavalla poikkeuksellinen aika, että kaikki puhuivat Suomen teollistumisesta uudelleen. ICT-sektorin tuottavuuskehitys oli sellainen, että ei kyllä sen mukaan olisi voitu nostaa palkkoja Suomessa.

Sund: Näissä tapahtuneissa muutoksissa on monta eri taustaa. Kyllä mielestäni eittämättä yksi on, että tietynlainen strateginen voimatasapaino on muuttunut kansainvälistymisen myötä eduksi työnantajille. On tämä todettu tutkimuksissakin, ei tämä ole yksinomaan minun mielipiteeni. Eihän koko ilmiöllä ole mitään merkitystä, jollei se näy, ja kyllä se näkyy tulonjaossa jollain tavalla. Se on yksi sen taustalla oleva selittäjä. Toki siellä on paljon muitakin.

Irti tuposta

Keväällä 2007 Elinkeinoelämän Keskusliiton linjasi, ettei se enää halua osallistua tulopoliittisten kokonaisratkaisujen tekemiseen. Mistä se kertoo?

Koiv: Siitä pitää ensisijaisesti kysyä EK:lta. Minulle EK:lta tulleista vastauksista tavallaan ymmärrän joustotarvetta ja sentyyppisiä argumentteja, mutta en mitenkään ole voinut niistä vetää sitä johtopäätöstä, että laajamittaisia sopimuk-

¹ Tukuseton eli Tulo- ja kustannuskehityksen selvitystoimikunta on jatkanut Tuposeton eli Tulopoliittisen selvitystoimikunnan työtä laatimalla raportteja, joissa seurataan vuosittain ansioiden, hintojen, ostovoiman ja hintakilpailukyyn kehitystä. Toim.huom.

EK teki virhearvion vetäytyessään keskitetyistä sopimuksista.

sia ei tarvitsisi tehdä. Tässä on ollut yksi epäily, että meillä on jonkin verran kansainvälisesti erittäin hyvin menestyviä firmoja, joiden kotipaikka ja pääkonttori ovat Suomessa mutta toiminnot ovat globaaleja, ja Suomi toimintaympäristönä ei välttämättä kiinnosta yhtä paljon kuin on aikanaan kiinnostanut.

Sund: Minun mielestäni tässä on taustalla EK:n ja ehkä enemmän teknologiateollisuuden virheellinen analyysi. Heidän ajatustensa mukaisesti hajauttaminen sopimusjärjestelmässä pystytään paremmin saamaan palkkakehitys palvelemaan tuottavuuskehitystä – vastamaan jopa yksilötason, yritystason, alan jne. tuottavuuden nousua. Näin varmasti on, mutta se, mikä tässä menetetään, on minun käsittääkseni enemmän. Yksi, joka menetetään, ja joka tullaan näkemään nyt jatkossa, on työrauha. Selkkauksia – niin laillisia kuin laittomiakin – tulee vain yksinkertaisesti lisää, ja niillä on omat kustannuksensa niin palkansaajille, työnantajille kuin koko yhteiskunnallekin.

Siellä on tehty suoraan sanoen väärä arvio, ja se tulee varmaan muuttumaan jossakin vaiheessa, kun he heräävät lopullisesti todellisuuteen, mutta siihen menee vuosia. Mitään paluuta tupoon ei tule, mutta minun mielestäni selvä rekyyli jonkinlaiseen makrokoordinaation suuntaan tulee ilman muuta, huomattavasti vahvempaan kuin nyt, jossakin vaiheessa...3,4,5 vuodessa, en tiedä.

Koski: Se virheellinen tilannearvio varmaan liittyi strategisen voimatasapainon

muutokseen, mistä puhuit äsken. Lasketiin, että saadaan palkkamaltilta ilman mitään ikäviä sosiaalipaketteja. Kilpailukyky ajaa siihen. Ensimmäinen kierros meni ihan pieleen tässä sinun mielessäsi, koska silloin palkkamaltilta ei pitänyt, mutta sen jälkeen vientiteollisuus on ollut aika tiukka palkka-ankkuri. Mutta sitten tuli tämä työrauhakysymys muille aloille. Kotimarkkinasektorin palkkakehitys on vuoden 2007 jälkeen ollut selvästi nopeampaa kuin avoimella sektorilla. Sitä ei ehkä teknologiateollisuudessa laskettu eikä se varmaan kiinnostanutkaan sen alan ihmisiä niin paljon. Kokonaisuuden kannalta tämä on kuitenkin nyt menossa ehkä epästabiliiniin suuntaan, ja tilanne onkin epästabiliini tällä hetkellä työrauhan suhteen, ja myös palkkakehitys on pidemmän päälle ehkä ongelmallinen.

Koiv: Täydentäisin Ollia, että he eivät osanneet lukea sitäkään, kuinka meillä on erittäin suuret paineet työvoiman kysynnän suhteen nimenomaan julkisissa palveluissa. Toivon hartaasti, että työllisyys teollisuudessa tästä vielä paranee, mutta ei se kovin hyvältä näytä. Tämä luo paineita eri aloilla. Se, joka oikeastaan on huolissaan tällä hetkellä työvoiman saatavuudesta, on enemmänkin julkinen sektori ja erityisesti kunnat kuin teollisuus. Onko tämä järkevää kokonaisuuden kannalta, se on taas oma kysymyksensä. Sitä he eivät osanneet lukea.

Sund: Tämä EK:n ja teknologiateollisuuden linja on niin kuin neuvostososialismi. Se toimii hyvin teoriassa muttei käytännössä.

Onko tässä myös jonkinlaista tuontitavaraa niin, että esimerkkeinä voisivat olla sellaiset kauppakumppanit kuin Ruotsi ja Saksa? EK:n johtajaksihan tuli entinen Saksan suurlähettiläs, joka toi ehkä mukanaan joitakin ajatuksia, vai kuinka?

Sund: Kyllä tällä on kansainvälistä taustaa ihan selvästi. Minun jäljitysteni mukaisesti tämä oppi on mennyt sillä tavalla, että isoissa kansainvälistyneissä yri-

Isot kansainvälistyneet yritykset etenkin teknologiateollisuudesta ovat kaappaneet vallan EK:ssa.

tyksissä alkoi keskustelu siitä, miten he sopivat työehdoista esimerkiksi Saksan, Ranskan, Intian jne. tuotantolaitoksissaan, ja sitten he ajattelevat, että tuohan on fiksumpaa kuin mitä me täällä Suomessa teemme. Se paine tuli Suomen kansainvälistyneistä yrityksistä ennen muuta ensin avoimelle sektorille, ja sen voimakkaimmin kansainvälistyneeseen teknologiateollisuuteen, ja sitä kautta he ikään kuin kaappasivat vallan, tekivät patsivallankumouksen EK:ssa. He tavaltaan säätelevät siellä tahdin täysin. Siinä on sitten kotimarkkina- ja julkisen sektorin kuljettava perässä. Tai he olettavat, että ne kulkevat kiltisti perässä.

Koiv: Varmaan näin, ja sitten on tietysti se, että globalisaatio vaikuttaa vähän joka puolella samaan tyyliin. Se on yhteinen taustatekijä joka maassa.

Koiv: Aika huvittavaa taas on se, että paikallinen sopiminen oli jo aika pitkälle viety esimerkiksi valtiolla ja kunnissa ennen kuin EK edes keksi koko jutun. Se toimi hyvin ihan vanhanaikaisessa tuporaamisakin. Tämäkin asia on hyvä muistaa.

Hajautetun sopimustoiminnan ongelmia

Eikö tässä ole tullut aikamoisia ongelmia siitä, että liitot ovat hajaantuneet kuin varpusparvi ja että koko sopimuskenttä on ihan levällään? Koko ajan neuvotellaan jossakin ja koskaan ei olla tekemässä mitään samaan aikaan?

Koiv: Tuo lentokenttä on hieno laboratorio. Siellä on joka viikko joku ryhmä kannauksissa. Ei ikinä tiedä, tuleeko lauku tai pääseekö lento ilmaan.

Sund: Pelkästään Finnairilla taitaa olla seitsemän eri liittoa sopimuskuumppanina, siis yhdellä yhtiöllä.

Ja kaikki sopivat sitten eri aikaan.

Sund: No, eivät ihan kaikki, mutta suurin osa. Tähän on vain vähän ikävästi todettava se, että palkansaajapuolen koordinaatio ei tässä uudessa tilanteessa ole ollut edes välttävää. EK:n sisäinen koordinaatio on ollut helppoa, kun yksi määrä ja muut tottelevat. Meillä ei ole ollut sellaista johtajaa. Palkansaajilla on tietysti kolme eri keskusjärjestöä, mutta yksittäisten keskusjärjestöjenkin sisällä koordinaatio on ollut aika heikkoa tois- toiseksi. Siinä on parantamisen varaa.

Koiv: Se varmaan tulee suurempien liittokokonaisuuksien kautta sitten pidemmän päälle. Vaikka onkin ollut tuskaista synnyttää teollisuudessa isompia liittoja, niin kyllä minä kuitenkin uskon, että se etenee, vähän pienemmällä askelella vain. Tai sitten tulee joku kartellimalli niin kuin Tanskassa.

Sund: Teollisuuden Palkansaajat oli yksi yritys jo 1990-luvulla, mutta siitä ei ole tullut ainakaan vielä sopimustoiminnallista nyrkkiä. Informaation välityksessä sillä on rooli. Se olisi kuitenkin yksi keino mennä eteenpäin ja toivoa, että sen päälle rakentuu jotakin relevanttia.

Koiv: Tosiaan tämä jatkuva neuvottelumalli on erittäin rasittava sekä työntekijä- että myös työnantajapuolelle. Siinä täytyy ottaa huomioon sekin, että periaatteessa kun sopimus on allekirjoitettu liittotasolla, niin sitten vasta alkavat yrityskohtaiset neuvottelut. Minä oikeasti ihmettelen keskisuuria yrityksiä, miten siellä sitten menetellään. Kansainvälisillä yrityksillä, joilla on omasta takaa HR-osasto ja konsultteja, on varmasti resursseja ja aikaa tehdä tämän- tyyppisiä ratkaisuja. Mutta entä 40–50

hengen yrityksessä, mitä siellä sitten tehdään?

Muutamia vuosia sitten oli tutkimusprojekti tulopolitiikasta. Siinä oli mukana Palkansaajien tutkimuslaitoksen ja Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen tutkijoita ja myös Ralf Sund, joka toimi projektitutkijana meillä. Miten ajatukset sieltä ovat toteutuneet? Muistaakseni työnantajapuoli ei tästä paikallisesta sopimisesta ollut kovin innostunut, ainakaan suurin osa. Se ehkä koski vain suuria yrityksiä.

Sund: Kyllä. Yksihän sen tuloksista oli se, että tehdyissä kyselyissä innostus yrityksissä paikallisen sopimisen lisäämiseen oli yllättävän alhainen. Se viesti, joka työnantajapuolen keskusjärjestöistä koko valtakunnan tasolta saadaan, on koko lailla toinen kuin mikä tulee kentältä. Vähäinen innostuneisuus on aika ymmärrettävää, koska se merkitsee pienessä yrityksessä, jossa pomo tekee kaiken, lisää duunia. Onhan se helppoa, jos tulee valmis rätinki ylhäältä ja sitten vain avaat sen ja katsot, mitä sillä tehdään. Se, että lähdet joka asiaa neuvottelemaan, on hirvittävä työpanos. Työnantajat sanoivat, että varmaan tämä on oikea tieto, mutta että tämä muuttuu.

Uusi yhteiskuntasopimus?

Nyt on kuultu puheenvuoroja varsinkin keskusjärjestöistä, joissa on kaivattu takaisin koordinaatiota tai tupon kaltaista systeemiä. Ehkä hieman yllättäen pääministeri Kiviniemikin Ylen pääministerin haastattelutunnilla viime sunnuntaina ehdotti Suomeen kahden vaalikauden mittaista laajaa yhteiskuntasopimusta, johon sitoutuisivat työnantajat, työntekijät ja hallitus. Sopimus tulisi voimaan ensi vaalikaudesta alkaen, ja sen tavoitteena olisi sitouttaa yritykset kotimaisiin investointeihin ja työntekijät palkkamaltiin. Lisäksi sopimuksen avulla huolehdittaisiin kansalaisten ostovoimasta. Vastineeksi Kiviniemi alentaisi yritysverotusta. Kuinka tämä kuulostaakin niin tutulta? Miten teillä suhtaudutaan tähän ehdotukseen?

Sund: Periaatteellisella tasolla vastaanotto on ollut myönteinen. Mutta on paljon asioita, jotka ovat auki.

Koski: Kyllähän tämä tietysti pitää nähdä osana vaalikampanjaa. Tämä on rakkauskampanja palkansaajia kohtaan keskustan suunnalta. Olisihan tässä ollut tarvetta tehdä yhteiskuntasopimuksia paljon enemmän laman aikana, mutta ei ollut mitään kiinnostusta silloin hallituk-

sen puolelta. Tietysti Kiviniemi ei silloin ollut itse pääministerinä, joten hän voi ehkä puolustautua sillä. Mutta jos ajatelen perusäänestäjänä – en ole nyt mikään SAK:n ekonomisti vaan ihan äänestäjä – niin ei minua kiinnosta yhtään se, kuinka jotkut ukot tekevät jonkun sopimuksen jossain kabinetissa, ja sen sisältö on sellainen, että yritysveroa alennetaan, palkat jäädytetään ja sitten ehkä verotus kevenee jollain aikataululla. No, se verotuksen keveneminen on positiivista, mutta muuten tämä sisältö on aika heikonlainen.

Ja se, että tällä tavoin investointeja lisättäisiin, on mahdoton juttu.

Sund: Teoriassa toimii, mutta ei käytännössä.

Koski: Ei toimi edes teoriassa. Pitää vielä sanoa sopimuksen rahoittamisesta, että yritysveron alennus maksaa satoja miljoonia, ja palkkaverojenkin alentaminen maksaa. Varmaan sosiaalipaketti pitäisi tehdä siihen kuitenkin, että olisi edes jotain, ja sekin maksaa. Millä se rahoitetaan? Tietysti kulutusverojen kiristämällä, mutta minun mielestäni keskustapuolue on kaikkein eniten vastustanut niiden nostamista. Tämä on riskiriitaista.

Koiv: Itse asiassa tässä koko ajan on hallitukselta sellaisia liikkeitä, että ikään kuin kutsutaan neuvotteluihin. Kyllä minä luulen, että siellä ovat monta kertaa meidän esimiehemme käyneet ja monta kertaa kahvia juotu ja välillä jotain järkevääkin ohjelmanluontoista on saatu aikaiseksi. Meidän puolellamme ei ole mitään periaatteellista vastustusta sille, että tuollaisia yhteiskuntasopimuksia tehdään, mutta kysymys on miten, kun yksi osapuoli puuttuu. Sitä ei saada pöytään. Vaikea on tehdä näitä yhteiskuntasopimuksia ilman Elinkeinoelämän Keskusliittoa. Aivan oikein investoinnit on huono kohta, mutta voidaanhan ajatella niinkin, että esimerkiksi yrityksiä voidaan sitouttaa niiden omaan vastuuseen nimenomaan henkilöstön kehittämiseen ja koulutukseen ja tukipaketteihin, kun on irtisanomisia, lähinnä sellaisiin, jotka parantavat työmarkkinakelpoisuutta.

Tietenkin voidaan sitouttaa sellaisiin sopimuksiin, joissa kirjataan sinne sopimuspaperiin niin kuin työehtosopimuksessa yleensä nämä laatuasiat, mutta ei investointeja.

Sund: Minä näen asian näin yksinkertaisesti: Kun seuraavien 4 tai 8 vuoden aikana tehdään työelämää, sosiaaliturvaa

ja verotusta koskevaa lainsäädäntöä, niin kyllä siihen saadaan tiettyjä kokonaisuhyteiskunnallisia etuja, jos siihen kytketään sekä työnantaja- että palkansaajataho, jotka tulevat siihen omalla panoksellaan. Kyllä siinä on mahdollisuuksia jotain tehdä, mutta on ihan totta, mitä Olli sanoi, ettei siellä ole nyt mitään isoja rahasäkkeitä jaella tähän pöytään. Jotain siellä kuitenkin tullaan tekemään, hyvää tai pahaa, ja meillä on intressi tietysti palkansaajanäkökulmasta osallistua siihen.

Minusta on ollut tyypillistä ainakin parina viime hallituskautena, että on tehty tällaisia avauksia, laadittu globalisaatioesivityksiä, perustettu politiikkaohjelmia ja työryhmiä. On annettu sellainen kuva, että nyt ollaan jotakin tekemässä, mutta sitten ei ole kuitenkaan tehty juuri mitään. Ei ole tavallaan uskallettu tehdä. Oletteko samaa mieltä?

Koski: Niin, ehkä näin. Asiat ovat vaikeita. Kyllä näitä työryhmiä on ollut tosi paljon ja kaikenlaisia.

Sund: Hyvä esimerkki on kestävä kasvun 91 toimenpidettä-lista. Sehän on ihan kelpoinen lista, mutta kyllähän se huonosti nyt etenee toimeksi. Tämä on se ongelma. Ideoinnin ja toimenpiteiden välillä näyttää nyt olevan kuilu. Ilke-

ästihän sitä voisi tulkita niin, että ei ole tarkoitukseen toteuttaa, vaan on tarkoitus pitää tämä hyvä henki ja seurustella ja ylläpitää kolmikannan kulisseeja. Sellainen johtopäätös tästä voisi tulla.

Koiv: Minä en ole sen takia ihan niin kriittinen, koska monissa maissa ensimmäinen asia, mihin pyritään, on, että osapuolet ovat ylipäättään saatavissa yhden pöydän ääreen keskustelemaan.

Sund: Mutta eihän Suomessa sitä ole.

Koiv: Mutta Suomessa se ei ole niin, ja juuri sen takia sanoisin, että hyvä että niitä on. Mutta verrattuna siihen, miten on totuttu täällä toimimaan, niin kyllä se aika vaatimattomalta vaikuttaa, noin pehmeästi sanottuna.

Sopimustoiminnan tulevaisuuden näkymiä

Jos Kiviniemen ehdotukselle käy niin kuin monille muillekin hallituksen taholta tulleille avauksille, niin mitä sitten? Ei synny yhteiskuntasopimusta – tuleeko uusi vastakkainasettelun aika, jonkinlainen kaos, vai miten ennustaisitte sopimustoiminnan kehityksen?

Sund: Ei varmaan kaaosta, mutta epävakautta huomattavasti lisää.

Koev: Tässä nimenomaan on sellainen tilanne, että hallitusohjelman merkitys koko ajan nousee. Se on se asia-kirja, johon tuleva hallitus sitoutuu. Sen mukaan, miten siinä onnistutaan, se menee ikään kuin keskieurooppalaiseen suuntaan, jossa ay-liike vaikuttaa nimenomaan poliittisen prosessin kautta. Se ei ole agendan asettaja. On minusta hyvin oleellista, että kolmikantadialogit ovat hyvin vaikeita ihan EU-tasollakin. Mutta kuka asettaa kysymykset ja miten ratkaisuja haetaan? Sen kautta on aika merkittävä muutos tapahtumassa.

Koski: Näin varmaan on, että sopimus-toiminnassa ja työvoimakustannuskehityksessä seuraavaksi alkaa koordinaatio osapuolten sisällä vahvistua ja sitä tulee enemmän. Siitä voi sitten kehittyä aikaa myöten jotain makromerkitystakin omaavaa koordinaatiota isompien neuvotteluryhmien välillä. Mutta ennuste on aika huono sille, että tulisi salamanisku ja tehtäisiin yhteiskuntasopimus, jossa raamitetaan koko kustannuskehitys kaksi vaalikautta eteenpäin tai pari vuotta eteenpäin.

Voisiko tulla uusi "kolmikanta", johon kuuluisivat teollisuus, yksityinen palveluala ja julkinen sektori?

Sund: Voi toki. Nyt tässä ovat kaikki mallit auki, ja on vaikea nähdä, mikä niistä lähtee vetämään. Pyrkimyksiä tulee jonkinlaisen koordinaation lisäämiseksi, vaihtelevalla menestyksellä. Mielestäni trendi tulee kyllä olemaan se, että sitä tulee jonkin verran lisää tiettyjen vähän kiihtyneiden konfliktien jälkeen. Sen muoto on auki, mutta on täysin relevanttia, että se menee sektoreittain.

Tuohon hallitusohjelmaan sanon vain sen, että minun mielestäni tämä viimeinen hallitusohjelma on pitkään aikaan sellainen, jota on yllättävän paljon pitkin neljää vuotta muutettu. Se oli yleisin kaikista. Neljästä viimeisestä se oli kaikkein yleisimmällä ja epäkonkreettisimmalla tasolla. Siinä oli vähiten teonsanoja. Jos

Isoja leikkauskohteita on vaikea löytää, eikä niiden tarpeestakaan ole varmuutta.

tämä suunta jatkuu, niin silloin hallitusohjelmalla ei ole sitä merkitystä, minkä me ehdimme jo välillä oppia. Jos katsotte, niin aika paljon on keksitty uutta matkan varrella. Ok, tuli finanssikriisi, ja tilanne toki muuttui. Voi jopa sanoa, että onneksi muuttui. Syystä tai toisesta sen merkitys on pienentynyt. Minä en suhtautuisi ihan niin innokkaasti hallitusohjelmaneuvoitteluihin kuin esimerkiksi vielä 8 vuotta sitten.

Koev: Se olisi aika ikävä tilanne, koska me tarvitsemme jollain tavalla jatkuvuutta. Jonkinsorttinen makrokoordinaatio tarvitaan jo yksin sen takia, että Suomelta puuttuu itsenäinen rahapolitiikka. Koko se filosofia, joka oli tämän erittäin vahvan kolmikannan tai itse asiassa erittäin vahva koordinaation takana, on nyt pois pelistä. Veropolitiikkaan ei ole aivan täysin itsenäistä, koska siinä täytyy ottaa huomioon globalisaatio ja kansainvälinen verokilpailu. Herää kysymys, millä loppujen lopuksi vietään tätä yhteiskuntaa eteenpäin. Millä elinkeinoelämää avitetaan ja työpaikkoja luodaan?

Kestävyysvaje: VM:n esittämä linja ei käy

Siirtykäämme sitten aivan toisenlaisiin asioihin eli kysymykseen, joka aika tavalla hallitsee talouspoliittista keskustelua eli kestävyysvajeeseen. Valtiovarainministeriön viime joulukuussa esittämä arvio julkisen talouden 5 prosenttia (10,5 miljardin

euron) kestävyysvajeesta menee nyt ylitse kaiken muun. Sen jälkeen ETLA on julkistanut siitä puolet pienemmän arvion. VM ja monet muutkin lähtevät siitä, että talouspolitiikka on alistettava kestävyysvajeen umpeen kuromiseen menoleikkauksilla ja veronkorotuksilla. Yhdyttekö tähän näkemykseen?

Sund: Luin PT:n tutkijan Eero Lehdon kommentteja. Hän heitti kestävyysvajeen määräksi tammöisen 3 miljardia, joka on ehkä minun mielestäni se luku, jonka pohjalta politiikkaa pitäisi tehdä. Siis jatkossa talouspolitiikassa on tarpeellista, että kestävyysvaje kurotaan umpeen. Toisin kuin VM:ssä meillä kyllä priorisoidaan veronkorotuksia suhteessa menoleikkauksiin. VM:hän on asettanut ne niin, että noin kaksi kolmasosa olisi menoleikkauksia ja yksi kolmasosa veronkorotuksia. Ehkä pikemminkin päinvastoin pitäisi mennä. Mutta emme me nyt niin pitkällä olla, että meillä olisivat leikkauslistat laadittuna. Pitää jättää poliitikoillekin jotain. Tämä juttu on suuntaa antavana ihan oikein, mutta siellä liioitellaan ja kyllä tässä tarvitsee jotain tehdä, mutta ei nyt hirveän draamaattista.

Koski: Tässä keskustelussa menee vähän tämä lyhyt ja pitkä aikaväli sekaisin. Kestävyysvajeessa on kyse kuitenkin vähän pitemmästä aikavälisestä. Lyhyellä aikavälillä minä odotan PT:n ennusteen tapaisestikin, että tämä pikku kasvupyrahdyks, joka tulee nyt taantuman jälkeen, yhdistettynä nyt tehtyihin aika isoihin veronkiristyksiin energiaverotuksessa ja muussa kulutusverotuksessa, valtiontalous ja varsinkin julkinen talous tasapainottuu ensi vaalikaudella. Se saattaa tasapainottua, vaikei tehtäisikään uusia menoleikkauksia tai veronkiristyksiä. Poliittinen realiteetti on silti se, että niitä molempia tullaan tekemään jonkin verran. Pitkällä aikavälillä kestävyysvaje liittyy enemmän siihen, että on kyse 10,5 miljardista eurosta. Olen yrittänyt tehdä leikkauslistoja pikkuporukalla. Sieltähän

jo parin miljardin saaminen yksilöimällä, mistä ne otetaan, on ihan älytön tehtävä. Ei kukaan halua sellaista.

Ne 2 miljardia ovat ne yritystuet...

Koski: No joo, justiinsa!

[Äänekästä naurua.]

Sund: Ja sitten se hallinto!

[Naurunremakka jatkuu.]

Koski: Olisi kiva kuulla, miten STTK kiristäisi veroja miljarditolkulla. Ei siellä minun mielestäni hirveästi kiristettävää löydy, kun kokonaisveroaste lähestyy 45 prosenttia. Eli rakenneuudistukset pidemmällä aikavälillä, jotka tähtäävät korkeampaan työllisyyteen, ja kuntarakenteessa.

Koiv: Tässä on nyt vähän sitä, että missä on kana ja missä on muna. On alettu keskustelemaan siitä, ettei tämä kasvu riitä. Sitten unohdetaan kasvuproblematiikka ikään kuin se hoituisi itsestään ja laaditaan kiristyslinja. Ensinnäkään me emme tosiaan tiedä likimainkaan, kuinka paljon joudutaan kiristämään. En rohkene olla sellainen optimisti, että panisin tämän ihan kokonaan kasvun varaan. Mutta meidän trendissämme suurin huoli on se, että meillä on liian vähän työllisiä, liian pieni veropohja ja liian korkea huoltosuhde, ja siihen halutaan puuttua. Työurien pidentämisen sijasta puhuisin mieluummin työllisyysasteesta, joka sisältää työurien pidentämisen.

Yhtäkkiä sitten on kysymys, että kun laaditaan näitä leikkauslistoja, niin miten se tämän asian ratkaisisi. Mihin meidän pitäisi keskittyä? Pitäisikö meidän ensin hoitaa työllisyysaste ja näiden toimenpiteiden puitteissa pyrkiä jotenkin järkevöittämään menoja? Vai pitäisikö ensin ruveta leikkaamaan ja katsotaan sitten, voidaanko vielä sen jälkeen tehdä jotain työllisyyden edistämiseksi? Minun mielestäni tämä on juuri toisin päin kuin minun VM asian esittä. Kyllä ilman muuta työllistävä kasvu on ensimmäinen asia, mitä pitää miettiä, koska se on pitkän aikavälin suhteen järkevä.

Mistä saataisiin kasvua, joka helpottaisi kestävyysoongelmaa?

Sund: Nyt täytyy puolustaa VM:ää – outoa, perin outoa, mutta kyllä siellä kestävyysvajelaskelmassa on sisällä tiettyä kasvua. Siellä on jopa ikään kuin tiettyjä toimenpiteitä, joten ei se nyt ihan ole nurin perin. Vaikka sanotaan, ettei tiedetä, ja totta on, että lyhyt ja pitkä aikaväli on sotkettu, ei siitä päästä, että kaikki mahdolliset laskelmat toteavat, kuinka tässä joku suunnanmuutos on paikallaan. Me optimistit sanomme, että hienosäätö riittää eikä tässä ole mitään dramatiikkaa. Pessimisti sanoo, että tarvitaan oikein dramaattinen muutos. Tässä suhteessa menen optimistien joukkoon: kestävyysvaje on pienempi kuin mitä VM:n laskelmat osoittavat kaiken todennäköisyyden mukaan. Jos menee huonosti, niin se voi olla enemmänkin, mutta todennäköisesti menee paremmin.

Minun mielestäni VM:llä on tapahtunut tietty painotuksen muutos sen jälkeen kun Jukka Pekkarinen siirtyi pois kansantalousosaston ylijohdajan paikalta. Kun hänen aikanaan tehtiin näitä muutama vuosi sitten, niin ajatuksena oli se, että ellei tehdä kasvua ja työllisyyttä parantavia talouspoliittisia muutoksia, niin sitten joudutaan näihin toimenpiteisiin. Nyt sävy on enemmänkin se, että väestö ikääntyy, tuottavuuskehitys on heikkoa, kasvu on heikkoa ja menopaineet ovat kauheat. Nyt pitää leikata ja nostaa veroja.

Sund: Yksi merkittävä muutos minun mielestäni oli se, että Pekkarisen alkuvuoden 2010 laskelmassa oli 8 vuoden ohjelma. Nyt on neljä vuotta, puolet ka-

tosi heti. Siltä kannalta ero on tosi dramaattinen, jos pitää joku iso remontti tehdä neljässä vuodessa.

Se on kuitenkin näille yhteistä, että VM on aina heittänyt pallon poliitikoille: keksikää nyt sitten ne kasvutoimenpiteet. Siellä ei tätä kasvuhakuisuutta ole kauheasti. Se on tällaista suu säkkiä myöten-politiikkaa.

Koski: Se on se erityisosaamisalue siellä. Jos ajatellaan, millä talouspolitiikalla kasvuun voidaan vaikuttaa, niin suhdanteiden tasaaminen on aika tärkeää – yrittää edes tehdä sitä. Pidemmällä aikavälillä kaikki liittyy sitten johonkin koulutusjärjestelmään, elinkeinopolitiikkaan jne.

Sund: Tiettyä VM:n röyhkeyttä on siinäkin, että se hieman poiketen aiemmasta, monia vuosia jatkuneesta linjastaan kertoo, mikä on menoleikkausten ja verotuksen suhde.

Koski: VM:stä voisi vielä sanoa sen, että onhan siellä raportissa tehty laskelma, mitä merkitsisi yksi vuosi lisää työuriin tässä kestävyysvajeessa. Sehän on aika ratkaisevaa siinä.

Koiv: En ole mitenkään eri mieltä Ralen kanssa siitä, että kyllä me joitakin ikäviä juttuja joudumme tekemään. Pääomaverosta olemme varmasti aika lailla samaa mieltä. Minun pelkoni on se, että koko keskustelu pyörii näiden leikkauslistojen ympärillä. Jotenkin pidetään kasvukehitystä aivan eksogeenisenä, ulkoa annettuna, jolle ei voi eikä pidäkään tehdä mitään. Minä en halua tuollaista keskustelua, koska minun mielestäni se on väärä.

Tavoitteita hallitusohjelmaan

Jos pääsisitte lobbariksi vaalien jälkeisiin hallitusohjelmatalkoihin, niin mitkä olisivat palkansaajien tärkeimmät tavoitteet ja niihin tähtäävät keinot? SAK:han on jo julkistanut "hallitusohjelmansa"

Työllisyyden parantaminen on ykkösasia.

Koski: No, vaalivoitteet kuitenkin. Työvoimapolitiikan lisämäärärahat, työtömyysturvan ja työvoimapolitiikan parempi yhteensovittaminen, jos ajatellaan työllisyyden parantamista. Työterveyshuollossa ennakoivampaan toimintaan siirtyminen, Ahtelan työryhmän suositusten toteuttaminen. Vajaakuntoisten työllistäminen ja työkyvyttömyyseläkkeelle jäämisen ehkäiseminen.

Siellä on myös 100 000 työpaikkaa lisää – jälleen kerran.

Koski: Jälleen kerran. Se on sellainen tavoite, että työllisten lukumäärän lisääntyminen 100 000:lla tämän vaalikauden loppuun mennessä – taantumassa meni 90 000 työpaikkaa, ja nyt niitä on tullut lisää taas – yhdistettynä siihen, että työikäisten määrä väestöennusteen mukaan pikkuisen laskee, johtaa siihen, että työllisyysaste olisi jotain 73–74 prosenttia eli aika lähellä pohjoismaisia lukuja. Mutta ei tämä mikään saletti juttu ole.

Sillä päästäisiin vuoden 1990 tasolle itse asiassa. Silloin työllisyysaste oli 74,1 prosenttia, joka oli huippu tähän mennessä.

Koski: No, siihenhän pitäisi päästä.

Sund: Työurakysymys on aika keskeinen, mikä tässä on todettu moneen kertaan, ja kaikki ovat samaa mieltä. On hämmästyttävää, miten hallinnossa työvoimakysymykset siirretään koko ajan vähän sivumpaan. Minä itse asiassa räjäyttäisin TEMin palasiksi uudelleen ja palauttaisin työministeriön tai työvoimaministeriön takaisin. Se päätös tehtiin aikoinaan sellaisessa tilanteessa, jossa oli ikään kuin työvoimapula tulossa ja halut-

tiin painaa työvoimapolitiikkaa alaspäin: elinkeinopolitiikka määrää ja työvoimapolitiikka tulee perässä. Se oli ehkä jollain tavalla perusteltua siinä tilanteessa. Mutta tuli finanssikriisi ja aika pitkäksi ajaksi ihan toiset ajat. Nyt se ei toimi enää.

Mielestäni aktiivisen työvoimapolitiikan kunnian palautus, josta on aika pitkälle tässä SAK:n paperissa kirjoitettu, on iso juttu. Se ei onnistu tällä hallinnollisella konseptilla. Pienenä yksityiskohtana kerrottakoon mm. se, että ulkomaalainen työvoima, joka on kasvava kysymys, siirrettiin sisäministeriöön! Se ei ole työvoimakysymys, se on turvallisuutta! Myös työperäinen maahanmuutto on turvallisuusasia. Ei tällä tavalla, mielestäni tämä on ihan pielessä! Lähdetään nyt siitä liikkeelle, niin sitten me saamme ehkä tämän SAK:n hyvän listan työvoimapolitiikasta ja 100 000 työpaikkaa lisää.

Toinen iso juttu on koordinoitukysymys. Kyllä hallitusohjelmassa pitäisi olla pikkuisen pontevasti kuvattu tahtotila ja yritystä tehdä oikeasti jotakin. On paljon hyviä reseptejä – otetaan kaksi: Ahtelan työryhmän reseptit ja kestävä kasvun 91 toimenpidettä. Kun ne jäävät pape-reihin eivätkä realisoitu, niin jos yksi hallitus saa ohjelman, niin toinen voisi toteuttaa sen.

Onko tässä vähän ollut sitä, että ei ole uskallettu toteuttaa sen takia, kun perussuomalaiset tarttuvat niihin ja ehkä kaappaavat vain lisää kannattajia hallituspuolueilta?

Sund: En tiedä, onko se sitä, mutta nythän koko hallitus on rampa. Ikävä tosiasia politiikassa vaan on, että viimeinen puolivuotta on yhtä tyhjän kanssa. Tapahtuu muuten kyllä paljon, on aloitteita ja puheenvuoroja, niitä tulee enemmän kuin ohjelmia, mutta tekemisen kannalta tämä jakso on aina vähän onneton. Mutta se on demokratian yksi hinta, ja sen me maksamme mieluusti tästä hyvästä.

Koiv: Suunnilleen samoilla linjoilla. Jos meillä on papereita, joissa on ker-

ran käyty asiat läpi, ja niihin ovat kaikki osapuolet sitoutuneet, niin sen mukaan kyllä pitää elää. Ei nyt aloiteta näillä leikkauslistoilla ja veronkorotuksilla. Niitä pitää valmistella hyvin. Minä pidän erittäin hyvänä, että pengotaan nyt, mitä nämä toimet ovat valtiolla ja kunnilla. Läpinäkyvyyttä on hyvä lisätä. Tehköön ensin sen ja päättäköön vasta sen jälkeen. Katsookoon, mikä on työllisyys ja muu siinä vaiheessa. Älköön hallitus aloittako niin, että ensimmäisellä rivillä lukee, kuinka ensimmäisenä vuotena puolitoista miljardia on leikattava, oli miten oli.

Meillä on julkisen sektorin järkevöittäminen ja kuntapuolen rakenneuudistukset. Ne ovat sen takia niin vaikeita, koska läpinäkyvyys on niin huono. Ohjausjärjestelmätkin ovat huonoja. Meitä vaaditaan sitoutumaan erilaisiin tuottavuusohjelmiin, mutta kun tässä on koko ajan se, että leikkauslistat, tuottavuuden parantaminen ja henkilöstön ylikuormitus ovat niin lahjakkaasti sekaisin näissä ohjelmissa. Sen takia me emme pysty näihin sitoutumaan. Suomessa me oikeasti emme tiedä erilaisia kustannuseriä kunnissa, ja siitä ei ole edes yhtenäistä laskentakehikkoa. Laadullisia kriteereitä ei ole monissa palveluissa, tai ne eivät ole sitovia. Tuollaisessa ympäristössä on äärimmäisen vaikea pärjätä.

Sittenhän on myös vanhuspoliittinen ohjelma, jota ei ole vielääkään tullut, vaikka se on luvattu. Siinähän keskeisiä ovat velvoitteet ja laatukriteerit ja niiden sitovuus. Vaikka se terveyspalvelujen ohella on asia, joka mielipidetiedustelujen mukaan huolestuttaa kansalaisia kaikkein eniten, niin ei ole tehty juuri mitään.

Sund: Kaksi asiaa unohtui listalta. Valtion tuottavuusohjelma pitäisi kirjoittaa uudelleen ja lievemmin tai vähemmän pököpäisesti. Sitten tietysti jonkinlainen verouudistus tullaan tekemään. Näkisin mielelläni, että siinä oikeudenmukaisuus lisääntyisi. Toki Hetemäen työryhmän paperissa on joitakin hyviä ehdotuksia,

Pääomatulojen verotuksen kiristämisestä ollaan yhtä mieltä.

mutta oikeudenmukaisuuttahan se ei lisäisi. Näkisin mielelläni eri tavoin progressiivisuuden vahvistamista. Se voi tulla lähinnä pääomatuloverotuksen kiristämisen kautta eikä sen tarvitse välttämättä tulla ansiotuloverotuksen puolella. Verotus tasaisi enemmän tuloeroja kuin se nyt tekee.

Koski: Harmaa talous on varmaan sellainen kokonaisuus, mistä odotetaan joitakin toimenpiteitä hallitusohjelmaan. Ehkä minun puoleltani loppukevennykseksi voi sanoa, että toivottavasti poikkihallinnollisia politiikkaohjelmia ei perusteta yhtäkään. Ei edes vanhuspoliittista eikä työllisyys- ja yrittäjyyden, vaan ne voisi kyllä lakkauttaa. Tuli itse asiassa uutisena yhtenä päivänä, että on terveyden politiikkaohjelmakin, jota Maija Perho kuulemma vetää. En ole kyllä nähnyt missään mitään! Ja on joku lasten ja nuortenohjelma kanssa.

Jos eduskunnassa hallituksen kyselytunnilla kysytään, että mitäs te tämän asian hyväksi aiotte tehdä, niin vastaus kuuluu, että onhan meillä tämä politiikkaohjelma.

Koski: Just niin. Se on vähän sama asia kuin näissä EU-hommissa, että vastuut menevät sekaisin. Ruvetaan vastuuttamaan jotakin tuollaista, jolla ei ole mitään valtaa eikä rahoitusta.

Sund: Euroja pitää seurata aina.

Koski: Niin, ja näille ei pidä antaa enemmän euroja, vaan ne pitää yksinkertaisesti lakkauttaa.

Koev: Palkansaajien verotus ei saisi missään nimessä kiristyä. Joitakin kasvun edellytyksiä joka tapauksessa tarvii-

taan. Verotuksen progressiosta lähinnä se, että minä eräiltä osin varsinkin pääomaverotuksen puolella varmasti voin jakaa kolleegoiden näkemyksiä. Progressio kokonaisuutena muodostuu ei vain siitä, kuinka paljon otetaan, vaan myös siitä, kuinka paljon annetaan. Mielestäni Suomen koko sosiaaliturvajärjestelmä on aika vahvasti tulovähenteinen. Sekin on hyvä muistaa sitten, kun keskustellaan progressiosta.

Inflaatiovauhti on noussut – entä palkankorotukset?

Menkäämme lopuksi ajankohtaiseen suhdannetilanteeseen ja nimenomaan inflaatiotilanteeseen. Nythän näyttää siltä, että ollaan tulossa vähän samanlaiseen kohtaan kuin 2007–2008, jolloin inflaatio kiihtyi neljään prosenttiin. Taustana oli aluksi ennen kaikkea raaka-aineiden, lähinnä öljyn hinnan nousu. Lisänä tulivat sitten aika korkeat palkankorotukset. Nyt näyttäisi tämä raaka-aineiden ja inflaation kehitys samantyyppiseltä. Nousua on tulossa, ja tänä vuonna on ostovoiman kasvu jäämässä nolnaan. Miten tässä käy? Tullaanko ostovoiman kasvua nyt yrittämään uudestaan samalla tavalla kuin 3-4 vuotta sitten?

Koski: Verotus on kai mitoitettu niin, että 2,4 prosentin ansiotason nousulla tänä vuonna se ei kiristyisi. Kuntaverotus ja sosiaaliturvamaksut on ennakoitu siinä. Inflaatio on jo kiihtynyt kolmeen prosenttiin, vaikka tuskin se niin korkealle jää, mutta eihän sitä tiedä, jos maailmantalouden kasvu lähtee käyntiin, ja ruuan hinnassakin on nousupaineita.

Siltä se näyttää, että näin käy. Sille ei voi nyt mitään, että raaka-aineet nousevat, ja sitten tietysti tulee vielä korkojen nousu.

Koski: Energiaverojen korotukset täällä Suomessa vielä pikkuisen vaikuttavat siihen. Paineita varmasti tulee liittopöydissä. Tupopöydissä pystyttiin vähän

Palkkاپaineet tulevat kasvamaan.

koordinoimaan ja perustelemaan, että jonkin verran palkankorotuksista siirtyy kotimarkkinoiden hintoihin, mutta liittopöydissä sellaista ei voi huomioida.

Sund: Tässä kannattaa katsoa vähän taaksepäin. Nythän tämä menee toisinpäin onnettomasti. Vuonna 2009 BKT:n muutos miinus 8, reaaliensioiden nousu plus 3-4, ja nyt on kasvu yli 3, 3½ ehkä, ja mennään nolnaan tai miinukseen. Tämähän kertoo vain, että järjestelmä ei skulaa. Tällaisia voimakkaita muutoksia ei mikään keskitettykään olisi pystynyt hoitamaan, mutta paremmin toki. Tämä nyt on viimeinen esimerkki siitä, että EK:n tavoite siitä, että mitä hajautetumpi on sopimusjärjestelmä, sitä paremmin se vastaa talouden tilaa... ja mitä vielä! Näin kaukana ei koskaan ole oltu. Toinen kysymys on, että totta kai tilanteessa, jossa talous kasvaa ja ollaan nollassa tai miinuksella, konfliktiriski lisääntyy. Aivan selvä juttu.

Koev: Luulen, että tässä tämän järjestelmän ongelmat laitetaan näkymään. Meillä oli harvinainen palkkamallitkaisu, mutta se oli niin syvä kriisi, että oikeastaan kenelläkään eivät riittäneet rahkeet juuri mihinkään. Tarkoitan viimeisintä kierrosta eli 2010 oltiin hyvin maltillisia. Mutta nyt makrotasolla tämä kehitys ei välttämättä ole huonoa, koska se antaa tilaa työllisyydelle ja tavallaan kompensoi aiemman nollainflaation, isot palkankorotukset ja sentapaiset asiat. Miten liitot nyt ottaisivat huomioon tilanteen, niin se on aivan eri tarina. Jos tässä vähänkin alkaa tulla vastaan työvoimakapeikkoja, niin kyllä siinä voi käydä aika hauska. ■